

Le 30 MARS 2015
N° 0849

Czech Republic

Návrhový a evidenční list kulturního statku k zápisu
do Seznamu nemateriálních statků
tradiční a lidové kultury České republiky

A. IDENTIFIKACE NAVRHOVANÉHO STATKU

1. Název statku tradiční a lidové kultury

navrhovaného/navrhovaných k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky (dále jen Seznam):

“Sokolnictví“ – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi

2. Periodicita projevu statku:

Četnost výskytu v jednotlivých regionech České republiky, které nejsou totožné s krajským uspořádáním, se nevýznamně liší v závislosti na výskytu bydlišť sokolníků, přičemž sokolnictví je aktivně provozováno na celém území České republiky. Četnost výskytu v České republice je tak závislá na místě pobytu jednotlivých nositelů tohoto kulturního statku – tedy kvalifikovaných sokolníků a možnostech provozovat sokolnictví (na vnějších podmínkách – zda v daném regionu existuje možnost pro výcvik dravce, vhodné prostředí pro lov s ním apod.) V místě výskytu tohoto fenoménu jsou jeho nositeli aktivní sokolníci se složenými mysliveckými a sokolnickými zkouškami. Celorepublikově 90% sokolníků tvoří muži a 10% ženy.

O renesanci sokolnictví na území České republiky svědčí každoročně přibývající počet členů Klubu sokolníků – tedy aktivních sokolníků – nositelů této kulturní tradice. V r. 2009 má Klub sokolníků 510 členů, což tvoří 0,5% z celkového počtu členů naší mateřské organizace Českomoravské myslivecké jednoty.

Nominovaný kulturní statek (sokolnictví) jako historický způsob lovu lze spatřit zejména při sokolnických setkáních od září do konce roku, obvykle v okolí některého sokolnického střediska, avšak ani po zbytek roku nelze dravce odložit a nevěnovat se mu každý den. Sokolnictví se vyskytuje též jako individuální aktivita každého sokolníka, který dravce cvičí, na různých mysliveckých či dětských dnech, kulturních akcích nebo na hradech a zámcích jako připomínka středověkého způsobu života.¹ Nejedná se vždy o sokolnictví pouze v jeho historickém pojetí. Vrcholnou akcí je Mezinárodní sokolnické setkání v Opočně, které se koná každoročně v první polovině měsíce října.

3. Stručný popis statku:

Sokolnictví je zvláštním způsobem lovu zvěře pomocí cvičených dravců, především sokolů, jestřábů či orlů a zahrnuje i další aspekty běžně prováděné sokolníky, zejména odchovy mláďat dravců, ochranu dravců v přírodě, osvětu. Historicky jde o tradiční, specifickou oblast lovectví, která používá své vlastní metody, má svá vlastní zvířata, úlovky a filozofii.

Tento způsob lovu vznikl původně k získávání potravy a postupně se jeho význam měnil. Ve středověku sloužil spíše pro zábavu šlechty, zatímco v současnosti se sokolnictví v naší zemi považuje za součást myslivosti a to zejména za součást myslivecké tradice, pokud se jedná o historický způsob lovu.

Dnešní sokolník s ohledem na to, jak se postupně měnil význam sokolnictví, je přítelem dravců, který se vždy angažoval a angažuje v racionální ochraně dravců, zranění dravci z volné přírody u něj najdou odbornou pomoc a je-li to možné, vrací je zpět do přírody.

Sokolnictví na našem území bylo známé již v období Velké Moravy, kdy v 8. a 9. st. je doloženo historicky i archeologicky. Z tohoto období pochází archeologický nález bronzového nákončí

¹ Akce, jichž se sokolníci pravidelně účastní: např. výstavy Země živitelka, Silva regina, Natura Viva, Svatohubertské slavnosti na zámku Kuks

opasku s motivem pšišho lovce s dravým ptákem, dále tzv. ptačí spona a stříbrný reliéf se sokolníkem na koni, který se stal znakem českého Klubu sokolníků ČMMJ.

Ze 13. st. pochází doklad o založení osady Sokolí Dvůr (nynější Sokolov), kde poblíž královského hradu Lokte sídlili královští sokolníci, aby byl zachován klid potřebný pro výcvik loveckých dravců. Profesionální sokolníci byli zaměstnanci feudálních pánů, dravce chovali, cvičili a při lovech předváděli. Vzhledem k ostatním poddaným měli výsadní postavení a byli dobře placeni. Bydlívali v blízkosti panských sídel v tzv. sokolnách. Podobně jako Sokolí Dvůr vznikla obec Sokoleč poblíž Poděbrad, která byla také určena pro královské sokolníky. Zde se sokolnictví udrželo až do druhé poloviny 16. st., později bydleli sokolníci se svými dravci v Poděbradech, ve zvláštním domku zvaném sokolárna. Patrně poslední sokolník na panství Poděbrady zemřel v polovině 17. století. Období úpadku od II. poloviny 18. st. posunulo dravce z rukou šlechty spíše do rukou jejich zaměstnanců – myslivců, kteří pro svou potěchu dále drželi dravce a sovy.

Novodobé dějiny počal ve 20-tých letech XX. století psát Bedřich Mensdorff Pouilly, který sokolnickou tradici oživoval lovem s jestřáby a sokoly a popularizoval ji odbornými články. K další propagaci sokolnictví došlo až po r. 1945, o niž se zasloužili MUDr. Jiří Brdička, který dravce choval, a koncem 50-tých let Svatopluk Doubrava, k němuž se dále přidali Jan Kumbera a Ivan Maroši. Sokolnictví začalo vzbuzovat zájem zejména u mladých myslivců, na což reagovalo vedení ČSMS podporou vzniku sokolnické organizace u nás, kterou je Klub sokolníků. Sokolnictví současnosti již není jen o lovu. Jeho nedílnou součástí se stala osvěta, seznamování široké veřejnosti s dravci, jejich biologií a postavením v přírodě, ochrana dravců a jejich profesionální využití zejména při ochraně letišť nebo vinic. Na letištích pracují profesionální sokolníci a se svými dravci předchází často nevyčíslitelným škodám zabráněním pádu letadel po střetu s ptáky. Také osvětu dnes často provádí profesionální sokolníci, kteří prostřednictvím ukázek cvičených dravců odvádějí v této oblasti velké množství práce.

4. Zeměpisná lokalizace výskytu statku:

Česká republika – patří do středoevropského regionu. je vnitrozemský stát ležící ve střední Evropě. Sousedí na západě s Německem (délka hranice 810 km), na severu s Polskem (762 km), na východě se Slovenskem (252 km) a na jihu s Rakouskem (466 km). Rozkládá se na území tří historických zemí – Čech, Moravy a části Slezska – a její plošná rozloha činí přes 78 tisíc km². V současnosti (2008) má přes 10 milionů obyvatel. Administrativně se dělí na 14 samosprávných krajů a jejím hlavním městem je Praha.

Z hlediska výskytu sokolnictví není mezi jednotlivými kraji a regiony v rámci České republiky významnějšího rozdílu. Četnost výskytu v jednotlivých regionech (krajích) se nikterak významným způsobem neliší. Sokolnictví je aktivně provozováno na celém území České republiky. Za tímto účelem existuje na celém území České republiky 21 sokolnických středisek², která mají regionální působnost a zastřešují aktivity sokolníků v daném regionu. Jsou to: Brno, Český Krumlov, Hradec Králové, Cheb, Jičín, Kladno, Liberec, Mladá Boleslav, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Opočno, Pardubice, Písek, Plzeň, Praha, Praha – východ, Přerov, Rokycany, Uherské Hradiště a Znojmo (viz příloha F 1.2.). Aktivně sokolnictví může vykonávat pouze člen sokolnické organizace, který má složeny myslivecké a sokolnické zkoušky – tím je aktivní výkon sokolnictví limitován.

5. Identifikace nositele statku:

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

² Viz Příloha č. 2: Mapy – mapa s rozmístěním sokolnických středisek

Telefon:

E-mail:

Souhlas nositele statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o nositeli statku:

Nositel statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

a) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správěcům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správěcům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

b) je-li jím právnická osoba:

Jméno/název: *Českomoravská myslivecká jednota – Klub sokolníků, o. s.*

Sídlo (adresa): *Jungmannova 25, 115 25 Praha 1*

Identifikační číslo: *00443174*

Statutární orgán: *Ing. Jaroslav Palas*

Kontaktní telefon: *Ing. Jaroslav Kostečka, jednatel, tel. +420608178581*

Kontaktní e-mail: *jaroslav.kostecka@cmmj.cz*

6. Souhlas nositele/nositelů statku s periodickou redokumentací:

Nositel/nositelé statku souhlasí s periodickou redokumentací statku prováděnou Národním ústavem lidové kultury zpravidla jednou za sedm let. Svým podpisem se zavazuje/zavazují, že pokud dojde k jakýmkoliv změnám v identifikačních údajích uvedených v bodě 5, neprodleně tuto skutečnost ohlásí Ministerstvu kultury.

Datum a podpis: 18. 5. 2009

7. Autor statku, je-li znám: *Není znám.*

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas autora statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o autorovi statku:

a) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správěcům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správčům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

8. Souhlas autora statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:

Autor statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.

Datum a podpis: *Autor statku není znám.*

9. Držitel práv k užití statku, existují-li tato práva: *Tato práva neexistují.*

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas držitele práv k užití statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o držiteli práv k užití statku, je-li jím fyzická osoba:

Držitel práv k užití statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

a) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správčům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správčům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

b) je-li jím právnická osoba:

Jméno/název:

Sídlo (adresa):

Identifikační číslo:

Statutární orgán:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

10. Souhlas držitele práv k užití statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:

Držitel práv k užití statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.

Datum a podpis:

11. Časové zařazení statku:

Kdy a kde sokolnictví vzniklo, není přesně známo. Přesto lze z existujících historických pramenů soudit, že sokolnictví vzniklo před cca 4 - 7 tisíci lety ve stepích střední Asie, kde pro jeho vznik byly velmi vhodné přírodní podmínky, k nimž patřila zejména prostorná otevřená krajina středoasijských stepí. V období 4. - 5. st. přišlo v době stěhování národů sokolnictví z Asie přes Balkán do střední Evropy. Z tohoto období byla u Vinařic nalezena tzv. „Ptačí spona“ - dravec v sokolnické čepičce, dokládající znalost sokolnictví na našem území v 5. st. n.l.

Dále aktivní sokolnictví dokládají nálezy z období Velké Moravy, kdy v 8. a 9. st. je doloženo historicky i archeologicky. Tradice sokolnictví v naší zemi sahá hluboko do středověku, přesto ale i u nás došlo k jeho úpadku. Do II. poloviny 18. st. existuje celá řada písemností, které dokládají, že i na našem území patřilo sokolnictví ke každodennímu životu. O jeho oblibě svědčí i názvy některých měst a obcí. Období úpadku od II. poloviny 18. st. posunulo dravce z rukou šlechty spíše do rukou jejich zaměstnanců – myslivců, kteří pro svou potěchu dále drželi dravce a sovy. Oblibě se těšil především výr. Do povědomí veřejnosti se sokolnictví vrátilo ve 20-tých letech XX. st., hybnou silou se stal Bedřich Mensdorff Pouilly, který jako velvyslanec pobýval v Anglii, kde bylo sokolnictví stále velmi populární. Nejen, že sokolnictví aktivně provozoval, ale také popularizoval. Vyvrcholením renesance sokolnictví byl rok 1967, kdy byl založen Klub sokolníků ČMS, nynější Klub sokolníků ČMMJ, o. s.

12. Taxonomické zařazení statku:

Sokolnictví je historicky zvláštním způsobem lovu srstnaté a pernaté zvěře pomocí cvičených dravců, především sokolů, jestřábů a orlů. Jedná se o tradiční, specifickou oblast lovectví, která používá své vlastní metody, má svá vlastní zvířata, úlovky a filozofii. Má rovněž svou specifickou mluvu (terminologii), způsoby odívání a nelze opomenout ani oblast sokolnické etiky. Sokolnictví je fenomén trvající několik tisíc let. Důvodem jeho vzniku bylo zcela jistě obstarání potravy. Člověk zřejmě loví dravce pozoroval a příležitostně jim odebíral ulovenou kořist. Pak si dravce ochočil jako pomocníka nebo spíše partnera při lovu. Později ve středověku se pohled na sokolnictví změnil. Úlovek z důvodu nasycení již nebyl prvotní potřebou, o to více byl znát pocit okouzlení z vlastního souboje dravce s kořistí, v některých nejvyšších kruzích hrála roli i okázalost a prestiž. Prestiž sokolnictví ve středověku nabyla takové váhy, že se stalo významným činitelem obchodu a diplomacie. Nejedna politický svár byl zažehnán darováním vycvičených sokolů druhé straně.

V tuto dobu, kdy lov pomocí dravců byl na vrcholu, vstupuje do hry nový prvek a to je ochrana dravců. A ne jen dravců. Aby byla udržena hojnost lovené kořisti, byla vydána mnohá nařízení regulující lov a především hájící lovené ptáky v době hnízdění. To byly první řízené pokusy ochrany přírody a nutno dodat, že pocházejí od sokolníků. A nejen tyto. I ornitologické dílo poprvé zpracované na vysoké úrovni pochází od významného sokolníka středověku, císaře Fridricha II. Hohenstaufa. Zde je patrné, že ochrana přírody a ornitologie mají společného jmenovatele ve středověkém sokolnictví.

Sokolnictví mělo i dobu temna. Tou byl úpadek ve druhé polovině 18. století, kdy jej rozvoj palných zbraní vytlačil na okraj zájmu a zcela nezanklo jen díky jednotlivcům.

Opětovný rozvoj sokolnictví datujeme do 20-tého století, kdy se stává opět zálibou a navíc se stává hospodářsky významnou činností především v podobě ochrany letišť před táhnoucími hejny ptáků. Nelze opomenout ani aspekt ochrany dravců a jejich biotopů. S ohledem na výše uvedené má tedy dnešní sokolnictví přes svoji přibližně čtyři tisíce let dlouhou historii několik součástí. Tou klasickou je samozřejmě výcvik loveckých dravců a lov s nimi. Sokolníci dělí dravce na dvě skupiny, dravce nízkého letu a dravce vysokého letu, kdy jejich výcvik a způsob lovu s nimi jsou u těchto dvou skupin odlišné. Sokolnictví v novodobém pojetí zahrnuje vedle umění chovu dravců, jejich výcviku a lovu s nimi též aspekty odchovu jejich mláďat, racionální ochranu dravců v přírodě - ochranu jedinců, ale především populací dravců v přírodě a ochranu jejich biotopů. I tato integrovaná součást sokolnictví dnešních dnů má své metody, jimiž je prováděna.

13. Objektivní faktory ohrožující statek, pokud existují:

- faktory ekonomické:

- *Vysoké pořizovací náklady na dravce – podmínkou pro aktivní výkon sokolnictví je držba dravce. V současné době jsou možnosti jeho pořízení z volné přírody velmi omezené a je tedy nutné dravce zakoupit z odchovu v zajetí. Ceny zejména některých druhů jsou poměrně vysoké a tak např. pro mladé zájemce o sokolnictví jsou někteří dravci nedostupní.*
- *Vysoké finanční náklady spojené s organizačním zabezpečením autentických příležitostí, při nichž je provozován sokolnický lov (pronájem honiteb, úhrady úlovků, úhrady nákladů na loveckého průvodce, na tradiční troubení doprovázející lovy), jde-li o pořízení středověkých kostýmů z tradičních přírodních materiálů (kůže, hedvábi) a drahých látek (samet, brokát) často převažuje ruční práce, aby byla zachována tradice (zhotovení tradiční obuvi, ozdob, vyšívání, krumplování aj.), nájem a další náklady spojené s využitím kočárů a koní, jejich výzdoba a náklady na další doplňky (např. středověká nosítka na dravce) – tyto okolnosti mohou působit vysoce negativně právě na četnost výskytu sokolnictví v jeho nejautentičtější podobě.*
- *Nárůst nákladů na další pomůcky nezbytné pro vykonávání sokolnictví – sokolnické brašny, kožené rukavice, čepičky, rolničky pro dravce aj. – opět zde hraje fakt ruční výroby těchto pomůcek, zvyšující se náklady na materiál (zejména kvalitní kůže) a nezbytnost používání tradičních, nákladně udržovaných technologií.*

- faktory klimatických změn, či znečištění:

- *Např. v důsledku používání pesticidů na bázi chlorovaných uhlovodíků, především nechvalně známého insekticidu DDT, došlo ve druhé polovině minulého století k drastickému úbytku dravců žijících se hmyzožravými ptáky, především ostříže lesního, raroha velkého či krahujce obecného, sokol stěhovavý dokonce z přírody v ČR počátkem 70.let zmizel úplně, a to na téměř 30 let. Tím odpadla možnost získávat tyto dravce z volné přírody. Chemizací je rovněž ohrožována i potenciální kořist pro dravce.*

- faktor míry zainteresovanosti místních společenství:

- *Potenciální riziko možného vymizení fenoménu způsobuje snižování populace. Určitou roli hraje urbanizace a migrace obyvatelstva do měst, kdy ve větších městech je obtížné sokolnictví aktivně provozovat.*

Sokolnictví má celou řadu příznivců, ale také řadu odpůrců rekrutujících se z řad ortodoxních, extrémistických ochránců přírody odmítajících jakékoliv tradiční kulturní hodnoty, pokud se dotýkají lovu, chovu a dalšího nakládání se zvířaty. S politováním nutno konstatovat, že současný způsob života, kdy lidé se přírodě a přirozeným procesům v ní se odehrávajícím vzdalují, nahrává těmto extrémistům brojícím proti nakládání se zvířaty v rámci trvale udržitelného soužití člověka s přírodou, v tomto konkrétním případě proti sokolnictví, které využívá cvičené dravce. Paradoxně právě takto je sokolnictví skutečně ohroženo, a nikoliv deklarovaným ohrožením dravců, neboť jejich stavy se s výrazným přispěním sokolníků zvýšily. V současné době většinu druhů užívaných v sokolnictví nelze objektivně považovat za skutečně ohrožené. Lidé, přesídlení do velkých aglomerací, nemající možnost úzkých kontaktů s přírodou a takto omezení ve svém povědomí o přírodě, pak těmto extrémním hlasům naslouchají a jejich pohled na věc je takzvaně zkreslený a tím přispívají k umělé politizaci problematiky. Rizikovým faktorem také může být přílišná popularizace sokolnictví, kdy nesokolníci tradiční aktivity pouze bez hlubších vědomostí napodobují a vydávají za skutečné sokolnictví.

14. Záchranná opatření na eliminaci rizik zániku statku, existují-li tato rizika:

Při návrhu opatření pro zachování prvku je třeba vycházet z ohrožení, která by mohla způsobit vymizení prvku, či jeho podstatnou redukci:

a) Vysoké pořizovací náklady na dravce – podmínkou pro aktivní výkon sokolnictví je držba dravce. V současné době jsou možnosti jeho pořízení z volné přírody velmi, velmi omezené a je tedy nutné dravce zakoupit z odchovu v zajetí. Ceny zejména některých druhů dravců jsou poměrně vysoké a tak např. pro mladé zájemce o sokolnictví jsou někteří dravci nedostupní.

Opatření: Je třeba i nadále podporovat odchovy dravců tak, aby se stali dostupnými pro zájemce o sokolnictví, došlo k poklesu jejich cen. V současné době je toto opatření prakticky naplňováno a to tak, že odchovy loveckých dravců jsou dotovány v rámci tační politiky Ministerstva zemědělství. Tato podpora je zakotvena přímo v zákoně č. 449/2001 Sb., o myslivosti a to v ustanovení § 62 odst. 2. Na jeho základě jsou každoročně v zákoně o státním rozpočtu jako dotační tituly uvedeny:

- příspěvek na vybrané činnosti mysliveckého hospodaření a to konkrétně lze získat finanční příspěvek na úspěšný odchov loveckého dravce vyvedeného z umělého odchovu (jestřáb lesní, sokol stěhovavý, raroh velký a orel skalní).

Nadále je třeba toto opatření zachovat a rozšířit ho i na jiné druhy dravců užívaných v sokolnictví.

b) Vysoké finanční náklady spojené s organizačním zabezpečením autentických příležitostí, při nichž je provozován sokolnický lov (pronájem honiteb, úhrady úlovků, úhrady nákladů na loveckého průvodce, na tradiční troubení doprovázející lovy). Pokud je předváděno tradiční středověké sokolnictví náklady s tím spojené prudce narůstají o nutnost pořízení středověkých kostýmů z tradičních přírodních materiálů (kůže, hedvábi) a drahých látek (samet, brokát) často převažuje ruční práce, aby byla zachována tradice (zhotovení tradiční obuvi, ozdob, vyšívání, krumplování aj.), nájem a další náklady spojené s využitím kočárů a koní, jejich výzdoba a náklady na další doplňky (např. středověká nosítka na dravce) – tyto okolnosti mohou působit vysoce negativně právě na četnost výskytu sokolnictví v jeho nejautentičtější podobě.

Opatření: Rozpočet Klubu sokolníků a Českomoravské myslivecké jednoty vyčlení dostatek finančních prostředků na pořádání těchto akcí (sokolnických setkání a zejména na pořádání Mezinárodního sokolnického setkání v Opočně). V případě nedostatku finančních prostředků navýší Klub sokolníků o mimořádné členské příspěvky, či zvýší řádné finanční příspěvky. Ministerstvo zemědělství pokryje část nákladů na pořádání Mezinárodního sokolnického setkání v Opočně a dalších sokolnických setkání z možných dotačních titulů.

K životaschopnosti sokolnictví přispívá také postoj jednotlivých mysliveckých sdružení, z nichž mnohá podporují sokolnictví tak, že zapůjčují sokolníkům honitby pro konání sokolnických setkání, zvou sokolníky na různé zvykové akce pro veřejnost pořádané v obcích. Ukázky sokolnictví a účast sokolníků při nich zvyšuje reprezentativnost těchto zvykových akcí, zlepšuje image obcí a ve svých důsledcích toto napomáhá reprezentativní funkci tohoto kulturního statku. K opatřením na podporu kladného postoje k sokolnictví přispívá spolupráce sokolnických středisek s Okresními mysliveckými spolky a mysliveckými sdruženími. Nadále je nutná osobní angažovanost všech členů Klubu sokolníků a pozitivní postoj ke vzájemné spolupráci.

Další aktivity přispívající k zachování prvku:

1. Ministerstvo zemědělství bude i nadále prostřednictvím svých grantových systémů podporovat akce, jichž se sokolníci pravidelně aktivně zúčastňují, a na nichž dochází k osvojování sokolnictví – termín: průběžně.
2. Klub sokolníků ČMMJ bude za podpory Ministerstva zemědělství minimálně 1x za pět let pořádat odborný seminář sokolnictví pro zájemce z řad odborné veřejnosti a zástupce státní správy - termín: 1x za 5 let.
3. Klub sokolníků ČMMJ bude každoročně pořádat Mezinárodní sokolnické setkání, za podpory Ministerstva zemědělství a dalších orgánů státní správy a samosprávy na regionální úrovni a přispěje tak k volnočasovým aktivitám občanů v daném region – termín: 1x ročně.

4. Klub sokolníků ČMMJ se bude i nadále aktivně účastnit tématických výstav (Země živitelka, Natura Viva, Silva regina). Cílem účasti na těchto akcích bude popularizace sokolnictví u široké veřejnosti, získávání potencionálních zájemců o sokolnictví a případných podporovatelů sokolnictví – termín: pravidelně každoročně.
5. Klub sokolníků ČMMJ se bude aktivně prostřednictvím Ministerstva zemědělství podílet na tvorbě právních předpisů týkajících se sokolnictví tak, aby došlo k vytvoření vhodných mechanismů přispívajících k udržení sokolnictví – termín: průběžně.
6. Klub sokolníků ČMMJ bude i nadále pořádat sokolnické zkoušky a garantovat jejich vysokou průběžně, trvale.
7. Členové Klubu sokolníků ČMMJ budou přispívat do odborných a zájmových časopisů a přispívat tak nejen k popularizaci sokolnictví, ale i ke zvyšování odbornosti – termín: trvale.
8. Klub Sokolníků ČMMJ bude permanentně efektivně spolupracovat s domácími hromadnými sdělovacími prostředky všech typů a přispívat tak popularizaci sokolnictví mezi širokou veřejností – termín: trvale, průběžně
9. Klub sokolníků ČMMJ zabezpečí výrobu a koncepční distribuci širokého a pestrého sortimentu propagačních materiálů všeho druhu (brožury, letáky, obrazové nosiče) – termín: trvale.
10. Klub sokolníků ČMMJ ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství, či některým renomovaným nakladatelstvím bude usilovat o vydávání odborných publikací o sokolnictví, jejichž autorem by byl některý ze členů Klubu sokolníků, či překladu zahraniční odborné literatury – termín: 1x za 5 let.
11. odbornou úroveň, bude pořádat přípravná školení pro zájemce o sokolnictví a umožňovat jim získání potřebné praxe – termín: každoročně dle počtu zájemců o sokolnictví.
12. Klub sokolníků ČMMJ ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství bude usilovat o zřízení a následnou aktualizaci stálé expozice o vývoji sokolnictví na území České republiky, případně středoevropském regionu na některém státním zámku či muzeu – termín: průběžně.
13. Klub sokolníků ČMMJ bude i nadále pokračovat ve vydávání Zpravodaje Klubu sokolníků, propagačních materiálů, informačních letáků apod. sloužících k propagaci sokolnictví. Zabezpečí jejich tvorbu i distribuci - termín: každoročně, trvale.
14. Vedení Klubu sokolníků ČMMJ bude působit na výchovu zájemců o sokolnictví. Přitom bude mít na zřeteli budoucí náhradu osobností, které v sobě spojují vysoké teoretické i praktické znalosti o sokolnictví a jeho různých odstínech a součástí. Termín: průběžně.
15. Klub sokolníků ČMMJ bude i nadále zabezpečovat informovanost o sokolnictví a aktivitách členů Klubu sokolníků prostřednictvím internetových stránek Klubu sokolníků – termín: průběžně.

15. Prameny, literatura a odkazy na dokumentační materiál, který není přílohou tohoto listu:

Prameny:

- zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění platné právní úpravy
- vyhláška č. 244/2002 Sb., k provedení některých ustanovení zákona o myslivosti
- vyhláška Ministerstva zemědělství ze dne 19. 1. 1967
- Stanovy Českomoravské myslivecké jednoty
- Organizační řád Klubu sokolníků ČMMJ
- Zkušební řád pro sokolnické zkoušky
- Řád chovu dravců a sov v péči člověka
- Řád pro veřejná vystoupení

Literatura:

- autor neznámý: Život Kostantinův (panonsko - moravská legenda)
- ANDRESKA J. - ANDRESKOVÁ E.: Tisíc let myslivosti. Vimperk 1993

- *ANDRLE V. L.: Sokol revidivus. Stráž myslivosti č. 1, str. 5 – 7, 1932*
- *BALBÍN B.: Miscellanea historica Bohemiae. Praga 1678*
- *BRÜLL H. - TROMMER G.: Sokolnictví. Praha 2003*
- *CRESCENTIUS P.: Kniha vo použitcích vopolních. Zemědělské muzeum Praha (překlad ze 16.st.), originál v latině - Státní vědecká knihovna Olomouc*
- *DYK A.: Sokolnictví. Stráž myslivosti č. 20, str. 261 – 263, 1933*
- *FOX N. - Chick J.: Festival of Falconry Images. Englefield Estate Reading UK 2007*
- *CHADT J. E.: Sokolnictví. Lovecký obzor č. 10, str. 1-2, Praha 1907*
- *CHADT J. E.: Dějiny lovu a lovectví. Louny 1909*
- *JIRSÍK J.: Naši dravci. Praha 1948*
- *Knihy sokolnických úctů panství Chlumeck nad Cidlinou 1753, 1754*
- *KUMBERA J.: Lovecké schopnosti jestřába. Myslivost č. 4, str. 80-81, 1968*
- *KUMBERA J.: K sokolnické sezóně. myslivost č. 5, str. 99, 1970*
- *KUMBERA J.: Sokolnické využití krahujce obecného. Myslivost č. 8, str. 177,178, 1971*
- *KUMBERA J.: Výcvik loveckých dravců. Praha, 1976*
- *Letopisy Fuldské, 869*
- *MENSDORFF – POUILLY B.: Sokolnictví. Stráž myslivosti č. 12, str. 219 – 224, č. 13, str. 239-242, 1933*
- *MENSDORFF – POUILLY B.: Sokol stěhovavý. Stráž myslivosti č. 14, str. 246-249, 1933*
- *Ottův slovník naučný: heslo „sokolnictví“. 1888*
- *PODHAJSKÝ K.: České názvosloví sokolnické. Stráž myslivosti č. 13, str. 243-244, 1929*
- *RAKUŠAN C.: Myslivecký slabikář. Praha 1959*
- *SEDLÁČEK A.: Hrady, zámky a tvrze království českého. Praha 1882*
- *SPEJCHAL V.: Dotkni se sokolnictví. mimořádná příloha časopisu Myslivost, 2007*
- *STERNBERG Z.: Sokolnictví. Praha 1969*
- *ŠPAČEK M. - KOVÁŘ K.: Dravci v letu. Praha 1967*
- *TURČEK F. J.: O love s dravými vtáky – sokolnictve. Živa č. 5, Praha 1959*

- *Zpravodaje Klubu sokolníků 1 – 45, 1973 - 2008*

Archivní prameny:

- *archiv Hlavního města Prahy, č. 1174, 340*
- *archiv KS ČMMJ*
- *archiv sokolnického střediska Jičín,*
- *soukromý archiv p. Marty Kavákové*
- *soukromý archiv p. Mgr. Jana Kumbery*
- *soukromý archiv manželů Křivkových*
- *soukromý archiv p. Zdeňka Machaře*
- *soukromý archiv p. Oldřicha Mikulici*
- *soukromý archiv p. Ladislava Nagyho*
- *soukromý archiv p. Josefa Ptáčka*
- *soukromý archiv p. Ing. Zdeňka Řeháka*
- *soukromý archiv p. Zdenka Sternberga*
- *soukromý archiv p. Ing. Bohumila Straky, Ph.D.*
- *soukromý archiv p. Václava Svobody*
- *soukromý filmový archiv p. Ladislava Mela*

Audiovizuální prameny:

- *filmy: Lovci bez výstřelu*
- *Člověk a dravec*
- *seriál: Tisíc let myslivosti (ČT)*

- CD: kolektiv autorů: *Myslivecká encyklopedie*
- CD: Melo L.: *IAF 2005 Czech republic*

internetové stránky Klubu sokolníků: www.sokolnictvi.net

B. ZDŮVODNĚNÍ KANDIDATURY

Hlavní podmínky pro zapsání statku do Seznamu, jejichž plnění musí být popsáno, jsou mimo jiné:

Statek je

- a) dosud živý a má i v současnosti svou sociální a kulturní funkci a
- b) je součástí nehmotného kulturního dědictví tak, jak je definováno v bodě 2 tohoto Metodického pokynu a
- c) je vysoce autentický a
- d) je unikátní z hlediska ojedinělosti svědectví, které statek nese, a to zejména z pohledu historie, etnologie, kulturní antropologie aj. sociálních věd apod.

nebo

- e) je vysoce reprezentativní vzhledem k podobným statkům v regionu, nebo v celém státě, pokud jsou podobné statky rozšířeny po celém jeho území.

Dále statek:

- f) je vysoce reprezentativní ve vztahu ke společenstvím nebo jiným nositelům statku, zejména z hlediska jejich historické, sociální a kulturní identity;
- g) je navržen k zápisu na Seznam na základě účasti společenství nebo jiných skupin, popřípadě dotčených osob nebo jiných nositelů daného statku a s jejich svobodným, předběžným a poučeným souhlasem.

V České republice se sokolnictví vyskytuje po celém území – tam, kde ho jednotliví sokolníci provozují. Širokou veřejností je obdivováno, v řadách myslivců a odborně znalých osob je respektováno jako náročné. Také v naší zemi se sokolnictví stalo nedílnou součástí kulturních a loveckých tradic v myslivosti, její součástí a neodmyslitelně patří jako historický a obdivovaný způsob lovu a umění výcviku loveckých dravců k celé řadě mysliveckých slavností a v širším pojetí ke kultuře, tradicím a společenskému životu na venkově na území celé České republiky. V současnosti ho lze zahrnout do tradiční kultury, není již výsadou úzké skupiny osob odvozující se z jejího postavení tak, jako tomu bylo v minulosti.

Nejen na území České republiky, ale celosvětově se žádný obdobný fenomén nevyskytuje, ani o něm nebyly nalezeny žádné zmínky. Jiné způsoby lovu a to i prastaré měly a mají naprosto odlišný charakter od sokolnictví. V sokolnictví nejde zdaleka jen o lov, ale a to především o vztah s dravcem, o umění vžít se do duše, potřeb a schopností dravce. Výcvik dravce nelze uskutečnit bez schopnosti vcítění se do dravce, bez umění empatie. Bez tohoto umění sokolnictví nelze provozovat. Sokolnictví s ohledem na uvedené je svým charakterem součástí kulturních tradic v mnohých zemích, tedy na mezinárodní úrovni. Sokolnictví je velmi starou a tradiční záležitostí. Prokazatelně je staré minimálně 4.000 let. Na území České republiky je prokazatelně pěstováno od 5. st. n. l. Za celou dobu své existence se jeho principy prakticky nezměnily. Za celou dobu své existence si sokolnictví vytvořilo své vlastní účelné praktiky, jejichž pomocí lze dravce cvičit a jimiž lze dravce připravovat na lov a rovněž postupy, jimiž lze lovit. Novodobé sokolnictví k tomuto tradičnímu umění přidalo další postupy, jimiž lze dosáhnout úspěšných odchovů dravců, případně metody, jimiž jsou dravci navraceni zpět do volné přírody. Rovněž z těchto metod a postupů se postupem doby a četností užívání stávají tradice. Obecně lze konstatovat, že sokolnictví je konzervativní až rigidní lidskou činností, po staletí setrvávající na osvědčených postupech a principech. K tradicím patří

nejen způsoby výcviku dravců a metody nakládání s nimi, ale sokolnictví si vyvinulo svoji vlastní terminologii, tradiční mluvu, která je stejně jako postupy výcviku do dnešních dnů sokolníky dodržována a využívána, sokolnictví zachovává i své vlastní tradice, které úzce souvisí s etikou a filozofií sokolnictví a v neposlední řadě k sokolnictví patří a to především ve středoevropských zemích tradiční lovecký oděv, který je sokolníky nošen. Rovněž pomůcky užívané v sokolnictví se od dob jeho vzniku až do dnešních dnů prakticky nezměnily, pouze některé tradiční materiály užívané pro některé z nich, byly v menší či větší míře nahrazeny materiály novými, modernějšími, které přispívají ke zlepšení welfare dravců, případně jsou při užívání pohodlnější.

S vlastním sokolnictvím je rovněž úzce a nerozlučně spjata tradiční umění výroby používaných pomůcek z kůže – sokolnických rukavic, čepiček pro dravce, poutek či dloužků. Mnozí sokolníci rovněž ovládají tradiční umění výroby rolniček. Spolu se sokolnictvím by tedy zanikly i tyto činnosti, které lze považovat za určitou specializaci některých lidových řemesel.

Zápis sokolnictví na Seznam nemateriálních kulturních statků tradiční a lidové kultury zcela jednoznačně přispěje k tomu, že sokolnictví ve své prakticky nezměněné podobě, pouze rozšířené o několik nových aspektů, za něž lze považovat především ochranu dravců a sov ve všech podobách a která se stala nedílnou součástí novodobého sokolnictví a lze ji považovat za přínos pro sokolnictví, stejně tak zůstanou zachovány i některá tradiční řemesla, která jsou pro sokolnictví vyrábí potřebné pomůcky.

Sokolnictví se nelze naučit z knih, pouhým samostudiem. Vždy je naprosto nezbytné praktické nabývání zkušeností pod dohledem zkušeného sokolníka. Tak tomu bylo odedávna. Dnešní sokolnictví tuto nutnost praktického získávání zkušeností plně respektuje a zakotvilo ji do vyhlášky ministerstva zemědělství, která mimo jiné upravuje vzdělávání sokolníků. Sokolník musí mít složeny sokolnické zkoušky, před jejichž složením musí absolvovat minimálně roční praxi pod vedením zkušeného sokolníka – garanta, který ho učí praktickým postupům při zacházení s dravci, jejich výcviku a lovu s nimi.

Po celou dobu existence novodobého sokolnictví byly v plné míře respektovány tradiční postupy a praktiky užívané sokolníky po staletí, sokolníky je zcela samozřejmě užívána specifická terminologie, dodržovány tradice, etika a zápisem sokolnictví na Seznam nemateriálních kulturních statků tradiční a lidové kultury dojde ke zvýšení podpory a respektu ke všem těmto tradičním praktikám uplatňovaným v sokolnictví. Ze všech těchto důvodů je i sokolnictví dnešních dnů autentické a je-li uskutečňováno skutečnými nositeli tohoto kulturního statku, snad jen podle novodobého ošacení a vozidel na místo koní by bylo možno rozeznat sokolníka dnešních dnů od sokolníka středověku.

Svobodný, předběžný a informovaný souhlas dotčeným společenstvím byl zcela jednoznačně vysloven a to na členské schůzi Klubu sokolníků, která je dle Organizačního řádu Klubu sokolníků nejvyšším orgánem Klubu. O aktu souhlasu bylo vydáno usnesení a současně byl vysloven v písemné listinné podobě.

C. SCHVALOVACÍ DOLOŽKA

Statek k zápisu do Seznamu navrhl: *Ministerstvo zemědělství České republiky*

Jméno či název navrhovatele a datum předložení návrhu:

Ministerstvo zemědělství ČR, 18. 5. 2009

Ing. Jiří Novák, náměstek ministra, úsek lesního hospodářství

Podpis:

Datum doručení návrhu na Ministerstvo kultury:

Číslo jednací:

Pořadové číslo návrhu:

Nominaci posoudil z odborného hlediska:

Jméno či název posuzovatele, text a datum zpracování posudku:

Doporučení posuzovatele:

Podpis:

Doporučení Národní rady pro tradiční lidovou kulturu k zápisu statku do Seznamu:

Doporučení Národní rady:

Datum a podpis předsedy:

Souhlas ministra kultury se zápisem:

Datum souhlasu ministra kultury se zápisem statku do Seznamu:

Číslo jednací:

Podpis ministra kultury:

Souhlasem ministra kultury je návrhový list považován za list evidenční.

Datum zápisu statku do Seznamu:

Pořadové číslo statku v Seznamu:

D. REDOKUMENTACE STATKU

Údaje o periodické redokumentaci statku:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Doporučení Národní rady pro tradiční lidovou kulturu s označením statku za ohrožený:

Datum posledního šetření (redokumentace) statku:

Nález:

Návrh nápravných opatření a datum nejbližší kontroly statku:
Stanovisko rady k označení statku jako ohroženého:
Datum a podpis předsedy:
Datum označení statku v Seznamu jako ohroženého:
Doporučení Národní rady pro tradiční lidovou kulturu s výmazem označení statku za ohrožený:
Datum posledního šetření (redokumentace) statku:
Nález:
Stanovisko Národní rady k výmazu označení statku za ohrožený:
Návrh dalších nápravných opatření, bude-li jich třeba:
Datum a podpis předsedy
Datum výmazu označení statku v Seznamu jako ohroženého:
Doporučení Národní rady pro tradiční lidovou kulturu k označení statku za zaniklý:
Datum posledního šetření:
Nález:
Doporučení Národní rady:
Datum a podpis předsedy:
Souhlas ministra kultury s označením statku za zaniklý:
Datum:
Podpis ministra kultury:
Datum označení statku za zaniklý:

E. ZMĚNA NOSITELE/NOSITELŮ STATKU, ZMĚNA DRŽITELE PRÁV K UŽITÍ STATKU

Změna nositele statku:
a) je-li jím fyzická osoba:
Jméno a příjmení:
Datum narození:
Adresa trvalého pobytu:
Korespondenční adresa:
Telefon:
E-mail:
Souhlas nového nositele/nových nositelů statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o nositeli statku:

Nositel statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
a) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správcům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,
b) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správcům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.
Datum a podpis:
b) je-li jím právnická osoba:
Jméno/název:
Sídlo (adresa):
Identifikační číslo:

Statutární orgán:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

Souhlas nového nositele/nových nositelů statku s periodickou redokumentací:

Nositel/nositelé statku souhlasí s periodickou redokumentací statku prováděnou Národním ústavem lidové kultury zpravidla jednou za sedm let. Svým podpisem se zavazuje/zavazují, že pokud dojde k jakýmkoliv změnám v identifikačních údajích uvedených v bodě 5, neprodleně tuto skutečnost ohlásí Ministerstvu kultury.

Datum a podpis:

Nový držitel práv k užití statku:

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas nového držitele práv k užití statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o držiteli práv k užití statku, je-li jím fyzická osoba:

Držitel práv k užití statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

a) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správčům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Ministerstvu kultury a Národnímu ústavu lidové kultury jako správčům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

b) je-li jím právnická osoba:

Jméno/název:

Sídlo (adresa):

Identifikační číslo:

Statutární orgán:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

Souhlas nového držitele práv k užití statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:

Držitel práv k užití statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.

Datum a podpis:

F. PŘÍLOHY K ČÁSTI A, B a D

Příloha č. 1 – dokumentace statku: podrobný popis, audiovizuální dokumentace, apod. včetně udělení souhlasu se zveřejněním takovýchto textových nebo audiovizuálních materiálů (prohlášení o vlastnictví licence).

Příloha č. 2 – mapa, do níž je zakresleno místo či oblast, kde se statek vyskytuje.

F. 1. 1. Podrobný popis statku

Původ názvu, definice, základní charakteristika.

Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi. bylo historicky pojímáno jako umění lovu se cvičenými dravci, jeho základem tedy bylo držení dravců člověkem, jejich výcvik a lov zvěře s nimi. Název „sokolnictví“ je tradiční a je odvozen od názvu dravce - sokola, který byl v minulosti považován za „krále nebes“, lov s ním byl vyhrazen nejvýše postaveným feudálům, často pouze panovníkům. Název „sokolnictví“ je tradiční, je odvozen od názvu dravce, který byl v minulosti považován za „krále nebes“, lov s ním, tedy sesokolem byl vyhrazen pouze nejvýše postaveným feudálům a často pouze panovníkům. V pojetí kontinentálních evropských zemí a zejména v českém pojetí se nejedná o sport, ale o tradiční aktivitu spojenou s lovem. Sokolnictví je zvláštním způsobem lovu srstnaté a pernaté zvěře pomocí cvičených dravců, především sokolů, jestřábů a orlů. Jedná se o tradiční, specifickou oblast lovectví, která používá své vlastní metody, má svá vlastní zvířata, úlovky a filozofii. Tradiční název „sokolnictví“ pojímáný jako umění lovu se cvičeným dravcem neobsahuje všechny aspekty novodobého sokolnictví. Tedy mimo vlastní lov a umění dravce vycvičit, také chov dravců (umělé odchovy), aspekty ochrany dravců, ochrany jejich biotopů, péči o handicapované dravce a sovy aj.

Definice a různých charakteristik sokolnictví existuje celá řada, od historických až po moderní. Velmi výstižnou je definice sokolnictví z pera jednoho z nejznámějších německých sokolníků 20. století, Dr. Heinze Brülla, který říká, že: „Sokolnictví je umění lovu s onošným (na člověka uvyklým) dravcem. Sokolník jím bere do svých služeb přírodní síly. Vzdává se dalekonosných zbraní a dává volně žijící zvěři příležitost k využití vlastních sil v boji proti přirozenému nepříteli.“³

Nelze nepřipomenout historickou charakteristiku sokolnictví nejvýznamnějšího sokolníka středověku císaře Fridricha II. z rodu Hohenštaufů: „Sokolnictví by mělo být povýšeno na umění, protože je to jediný oduševnělý způsob lovu, který svou povahou patří ke skutečnému umění. Lidé mohou ovládnout čtyřnohého tvora násilím a jinými prostředky, zato ptáka, který krouží vysoko ve vzduchu, může zajmout a vycvičit jen lidský duch.“⁴

Sokolnictví bylo od dávných dob považováno za umění a králem Fridrichem II. Hohenstaufem, největším sokolníkem všech dob, bylo považováno za jediný oduševnělý způsob lovu – s tímto názorem se lze bezesbýtku ztotožnit i v dnešních dobách. Sokolnictví je způsob lovu, který z hlediska vztahu lovec – kořist neprošel za tisíciletí žádnou změnou. Navíc člověk se nezúčastňuje finální fáze lovu přímo, je pouze pozorovatelem. Při tomto způsobu lovu jsou člověkem pouze využity přirozené schopnosti dravce, sokolník bere do rukou pouze přirozené síly a schopnosti dravce. Kořist má možnost využít všechny své síly v boji proti přirozenému nepříteli, kterým dravec odjakživa je.

Etika je jistě jednou z oblastí, která dnešním sokolníkům není lhostejná. Naopak stále se dodržují tradice a zvyky, které odrážejí určitá neuzákoněná, avšak přesto platná pravidla, odrážející právě etická a morální hlediska. K těmto pravidlům patří např. to, že podaří-li se zvěři před dravcem uniknout, není na tutéž zvěř vypouštěn jiný dravec, vždy se zohledňuje velikost a schopnosti dravce

³ Heinz Brüll, Günter Trommer: Sokolnictví, Víkend, 2003, s. 10

⁴ Heinz Brüll, Günter Trommer: Sokolnictví, Víkend, 2003, s. 11

ve vztahu k velikosti a únikovým schopnostem zvěře, ulovené zvěři se vzdává hold při výložích, či výřadech, z pohledu dravce pak existuje pravidlo, že dravec nemá za den ulovit více než čtyři kusy zvěře a celá řada dalších nepsaných pravidel.

Krásnými slovy popsal sokolnictví již několikrát zmiňovaný král Fridrich II. a nelze než s těmito slovy souhlasit: „Lidé mohou ovládnout čtyřnohého tvora násilím a jinými prostředky, zato ptáka, který krouží vysoko ve vzduchu, může zajmout a vycvičit jen lidský duch.“

Současné pojetí sokolnictví.

V sokolnictví nešlo a nejde zdaleka jen o lov, ale a to především o vztah s dravcem, o umění vžit se do duše, potřeb a schopností dravce. Výcvik dravce nelze uskutečnit bez schopnosti vcítění se do dravce, bez umění empatie. A tuto schopnost nelze získat pouhým pročtením odborné literatury. Vždy bylo, je a bude nezbytné získávat praktické zkušenosti pod vedením zkušeného sokolníka, ochotného toto umění naučit – předat praxí získané dovednosti a zkušenosti, postupy, o nichž se lze sice dočíst, ale je třeba si je prakticky osvojit. Ani výrobu sokolnických pomůcek se nelze naučit jinak než získáním praxe pod odborným dohledem zkušeného sokolníka. K tradicím sokolnictví patří schopnost sokolníka vyrobit si základní pomůcky nutné k držení dravce jako jsou kožená poutka, dloužec, čepička a vábítko. Výrobu sokolnické rukavice, či brašny již zvládne jen velmi zručný sokolník, který je potom zbytkem sokolnické komunity ceněn. S nutností získat potřebnou praxi počítá i jeden z právních předpisů - vyhláška, která upravuje sokolnické zkoušky.

Lov s loveckými dravci mohou provozovat jen ti, kdo mají složeny sokolnické zkoušky. Vyhláška č. 244/2002 Sb. stanoví podrobně provádění sokolnických zkoušek stanoveno, že sokolnické zkoušky sestávají z písemné a ústní části

- právní předpisy týkající se sokolnictví, historie sokolnictví, organizace sokolnictví v ČR, sokolnické zvyklosti a tradice.

- zoologie a biologie dravců, vlastnosti jednotlivých druhů dravců užívaných v sokolnictví.

- chov a držení loveckých dravců, základní onemocnění, jejich prevence a léčení, správná výživa, etologie, ochrana a péče o pohodu dravců.

- výcvik sokolnických dravců a sokolnické lovectví, zásady výcviku a lov jednotlivými druhy dravců.

Dále je vyhláškou stanoveno, kdo může organizovat sokolnické zkoušky, požadavky na členy zkušební komise, která provádí sokolnické zkoušky a způsob hodnocení znalostí uchazečů. V současné době je organizací sokolnických zkoušek pověřen Klub sokolníků Českomoravské myslivecké jednoty, který 1x ročně sokolnické zkoušky koná. Podrobnosti týkající se pořádání sokolnických zkoušek stanoví Zkušební řád pro sokolnické zkoušky.

Sokolnictví ve XX. století se stává hospodářsky významnou činností především v podobě ochrany letišť před táhnoucími hejny ptáků. Nelze opomenout ani aspekt ochrany dravců a ochrany jejich biotopů. Dnešní sokolnictví má přes svoji přibližně čtyři tisíce let dlouhou historii několik součástí. Tou klasickou je samozřejmě výcvik loveckých dravců k lovu a následně lov s nimi. Lov probíhá se dvěma skupinami dravců, s dravci nízkého letu a s dravci vysokého letu, kdy jejich výcvik a způsob lovu s nimi jsou u těchto dvou skupin odlišné. Sokolnictví v novodobém pojetí zahrnuje vedle umění chovu dravců, jejich výcviku a lovu s nimi též aspekty jejich racionální ochrany v přírodě - ochranu jedinců, ale především populací dravců v přírodě a ochranu jejich biotopů. I tato integrovaná součást sokolnictví dnešních dnů má své metody, jimiž je prováděna.

Jednotlivé aspekty sokolnictví, stručná charakteristika činnosti.

Dravci nízkého letu – v sokolnictví jsou z čeledi krahujcovitých užíváni zejména jestřáb lesní a krahujec obecný. Tyto druhy dravců vynikají velmi obratným a nízko vedeným útočným letem. Jejich předností je sprintersky rychlý rozlet, obratnost v letu při kličkování a velký lovecký elán. Tyto jejich vlastnosti jsou dány stavbou jejich těla. Oproti sokolovitým dravcům mají kratší a širší křídla, dlouhý rýdovák a velmi silné pařáty, které se uplatňují v krátkých obratných loveckých soubojích. Při lovu tyto dravci těží z překvapení kořisti, kterou tzv. váží (uchopí) po kratších útocích.

Proto se při lovu od sokolníka příliš nevzdálí. Zcela zásadní rozdíl oproti sokolovitým dravcům je v usmrcování kořisti, kterou zabíjejí propíchnutím drápy, přičemž sokolovité kořist usmrcují zobákem.

Volné sledování - způsob výcviku dravců nízkého letu, tedy zejména jestřábů, slouží jako příprava k lovu. Jestřáb je ve vhodném terénu vypuštěn, sokolník odchází, jestřáb má snahu přiletět na rukavici, aby byl odměněn. Sokolník však ruku s rukavicí nezdvihne, pokračuje v chůzi, jestřáb obvykle, nevidí-li nastavenou rukavici, proletí mimo a usedne někde poblíž. Sokolník popochází dál a sleduje reakci dravce. Zpočátku sokolník popojde jen 2x - 4x, aby dravec neznechutil a poté ho přivolá na rukavici a odmění. Postupně se zvyšuje počet přeletů, na konci výcviku je dravec přivolán na rukavici a odměněn. Při delším sledování, může být dravec menšími kousky masa odměňován i v průběhu sledování. Důležitá je právě při tomto druhu výcviku citlivost sokolníka k potřebám dravce a pečlivé sledování jeho reakcí. Tento způsob výcviku je velmi efektivní a dobře vycvičený dravec tak dokáže sokolníka sledovat i několik kilometrů.

Dravci vysokého letu – jedná se o čeleď sokolovitých. Jejich doménou jsou výšky, dravci vysokého letu vynikají rychlostí, jsou dokonalí v střemhlavém letu. Jsou charakterističtí tmavými očima, delšími úzkými srpovitými křídly a úzkým rýdovákem. Typický pro sokolovité dravce je tzv. zejk na zobáku (zub na horní čelisti, který zapadá do dolní čelisti). Tito dravci vždy byli vysoce ceněni, jejich útoky jsou vždy shora a přímočaré, často jsou vedeny na velkou vzdálenost, proto v minulosti sokolníci na lov vyjížděli na koních. Pro svůj na pohled krásný styl lovu jsou tito dravci do dnešních dnů mezi sokolníky oblíbeni a při sokolnických lovech se s nimi lze běžně setkat.

Výcvik ke krouživému čekání - druh výcviku u sokolovitých dravců, kteří loví odlišným způsobem než dravci nízkého letu a proto ve fázi výcviku volného letu se sokolovité dravci začínají ke krouživému čekání. Výcvik se provádí tak, že sokol se po sejmutí čepičky nechá na rukavici otrěpat a nechá se samovolně vzlétnout. Sokol připravený předchozím výcvikem se rozletí a rozhlíží se po vábítku s odměnou. Sokolník zahvízdá (zavolá), vytáhne vábítka, zatočí s ním a odhodí ho na zem. Sokol změní směr letu a přistane na vábítku, kde ho čeká odměna. V dalších dnech výcviku sokolník nevytahuje vábítka hned, ale postupně nechává sokola několikrát obletět, poté vytahuje vábítka s odměnou a sokola přivolá. Vycvičený sokol může kroužit i desítky minut. Tento druh výcviku je velmi kvalitním tréninkem v letu.

Útoky na vábítka - také tento druh výcviku se vztahuje k sokolovitým dravcům. Někteří sokolníci trénují své dravce právě tímto způsobem a to tak, že výcvik nekončí odhozením vábítka na zem. Sokola či rarocha neopouštějí příliš dlouho kroužit, vytáhnou vábítka dřívě a před tím, než je dravec „uloví“, točí s ním a obratně před jeho útoky uhýbají. Dravec létá proti sokolníkovi, snaží se vábítka vázat, sokolník mu s ním uhýbá a vycvičený sokol mnohokrát nalétává, než mu sokolník nechá vábítka s odměnou ulovit. I při tréninku sokolů musí být sokolník citlivý k chování dravce tak, aby ho neznechutil, neboť zejména sokolovité dravci si velmi dobře pamatují negativní zkušenosti, které během života získají. Správné zacházení s vábítkem není jednoduché, dravec se nikdy nesmí o vábítka uhodit

Dalším dnešním aspektem sokolnictví je racionální ochrana dravců, které se dnešní sokolníci mimo lovu věnují.

Racionální ochrana musí všem druhům dravců především zajistit trvalé podmínky k životu v jejich přirozeném prostředí jako nenahraditelné součásti celého ekosystému. To znamená zabezpečit neohroženou existenci populací. K tomu však trvale vede pouze integrovaný přístup ke všem aspektům zmíněného vztahu predátor – člověk. S ohledem na to, že ochrana přírody jako jedinečného světového bohatství nemůže být jen náhodně zajišťována jednotlivými subjekty lidské společnosti, jejichž zájmy jsou mnohdy s cíly ochrany přírody v rozporu, musí hlavní úlohu v ochraně přírody a odpovědnost za ni nést stát. Pouze stát může být trvalým garantem za stav přírody, disponovat k tomu dostatečnými prostředky a pomocí nich stimulovat společnost k racionální ochraně dravců a zajistit trvalé přežívání všech druhů dravců v jejich přiměřených populacích. Toho však nelze dosáhnout při ignorování zájmů jednotlivých subjektů společnosti, jež

mají či mohou mít kladný či záporný vliv na populace dravců.

Chov dravců je jedním z nástrojů jejich ochrany. Sokolníkům – členům Klubu sokolníků Českomoravské myslivecké jednoty, o. s. se podaří každoročně odchovat kolem pěti set mláďat různých druhů dravců a toto číslo je rok od roku vyšší. Odchovávají se sokoli stěhovaví, rarozi velcí, orli skalní a v menší míře také třeba jestřábi lesní, různé druhy kání a některé sovy. Odchovy dravců v zajetí svědčí o tom, že sokolníci dokonale pochopili mentalitu dravců, dokonale rozumí péči o ně, neboť jen ve vyhovujících podmínkách jsou dravci schopni se rozmnožovat. Chov dravců je jedním z nástrojů jejich ochrany. Praktické zvládnutí rozmnožování dravců v zajetí je jednou ze zásadních podmínek racionálního přístupu k jejich ochraně v přírodě. Úspěšným a rozšířeným chovem dravců v zajetí je mj. zajištěna potřeba disponibilního reprodukčního materiálu pro případ ohrožení či dokonce vyhynutí populací dravců v přírodě. Mláďata dravců odchovaná sokolníky v zajetí jsou využívána k obnovení populací sokola stěhovavého a raroha velkého, kteří byli ohroženi vyhubením. Tento fakt je tou nejlepším odpovědí těm, kteří by rádi sokolnictví z nejrůznějších důvodů zakázali. Vedle pozitivní osvěty ve společnosti jsou tak získávány vědecké poznatky o biologii dravců, jsou propracovávány metody jejich odchovu. Získání těchto poznatků a praktické zvládnutí rozmnožování dravců v zajetí je jednou ze zásadních podmínek racionálního přístupu k jejich ochraně v přírodě. Úspěšným a rozšířeným chovem dravců v zajetí je mj. zajištěna potřeba disponibilního reprodukčního materiálu pro případ ohrožení či dokonce vyhynutí populací dravců v přírodě. Např. v důsledku používání pesticidů na bázi chlorovaných uhlovodíků, především nechvalně známého insekticidu DDT, došlo ve druhé polovině minulého století k drastickému úbytku dravců živících se hmyzožravými ptáky, především ostříže lesního, raroha velkého či krahujce obecného, sokol stěhovavý dokonce z přírody v České republice počátkem 70. let zmizel úplně, a to na téměř 30 let. Vedle přísné ochrany uvedených druhů byla v případě raroha a sokola využita reintrodukce jedinců odchovaných v zajetí, tj. znovuvytvoření či posílení jejich populací v přírodě vypouštěním jedinců odchovaných v zajetí. Právě z jedinců chovaných v zajetí byly sestaveny chovné páry a díky propracování a nakonec úspěšnému zvládnutí metod reprodukce mohla být odchovaná mláďata vypouštěna do přírody a významně tak podpořit životaschopnost divokých populací uvedených druhů.

Metody odchovu dravců v péči člověka jsou rozděleny na chov v párech kopírující přirozené chování páru v přírodě a na metodu individuálního imprintingu (sociálního vtištění) dravce na chovatele. Za základní metodu odchovu je považována metoda chovu v párech. Metoda imprintingu má svůj doplňkový, ale nezastupitelný význam.

Reintrodukční metody

K zavedení v zajetí odchovaných mláďat do přírody slouží několik metod.

1. **Vypouštění z vypouštěcí klece** je nejjednodušší a proto nejrozšířenější metoda, která využívá osvědčeného postupu dávných sokolníků, tzv. **volného letu**, k dosažení dokonalé letecké dovednosti mladých dravců před intenzivním sokolnickým výcvikem. Princip této metody spočívá v umístění zpravidla 2-5 dorůstajících mláďat dravců do vypouštěcích klecí umístěných na skalách, na stromech či na budovách. Čelní strana klece je opatřena mříží, přes kterou si dorůstající a v kleci krmení dravci mohou zafixovat okolní krajinu. Po dosažení jejich vzletnosti je mříž odstraněna a dravci mohou volně létat v okolí klece a vracet se zpět na předkládanou potravu až do doby úplného osamostatnění.
2. **Vnitrodruhová adopce** je přikládání mláďat či oplozených vajec do přirozených hnízd vlastního druhu, jestliže v nich je menší počet a jsou předpoklady pro zdárné vyvedení většího počtu mláďat (potravní možnosti). Touto metodou se zvyšuje počet vyvedených mláďat. Předpokládá však dostatek již přirozeně hnízdících párů.
3. **Mezidruhová adopce** je vkládání odrostlejších mláďat do hnízd jiných druhů dravců. Tato metoda využívá schopnosti rodičovského páru adoptovat mláďata jiných druhů dravců náhradou za odebrané jejich vlastní potomstvo. Tato metoda byla před více než 30 lety úspěšně vyzkoušena v Německu, kde pár jestřábů lesních adoptoval a úspěšně vyvedl sokolí